

יבואו עדים תאסרנה הבנות, בעדי טומאה איתמר, ובהא מודה אבוא דשמואל שאף אם נישאת תצא. (105).

כג-ב

מתניתין

שתי נשים שהעידו בהן שני עדים שנשבו בין העובדי כוכבים, זאת אומרת: נשביתי (106), וטהורה אני, שלא נבעלתי לשבאי. וזאת אומרת: נשביתי וטהורה אני, אינן נאמנות, ואסורות לכהן משום חשש זונה, משום שמעלה עשו ביוחסין שאע"פ שיש לנו להעמידן בחזקת כשרות שלא נבעלו לגוי, אסרום חכמים. ובזמן שהן מעידות זו את זו שלא נבעלו לשבאי הרי אלו נאמנות, כיון שבשבויה הקילו להתירה על פי עד אחד, אפילו עבד או אשה. ואף על פי שיש לחוש לגומלין, היינו — שמא סכמו ביניהן להעיד אחת על חברתה, מכל מקום קא משמע לן מתניתין דלא חיישינן.

לשאתן, והרי יצא הקול שאיכא עדים שנשבו במדינת חים, ושוב ליכא לדין "הפה שאסר", ויאסרו להנשא לכהן, ויהיו בני פסולים (104)?

אמר לו רבי חנינא: כיון שהשתא מיהת ליתנהו קמן, אין לחוש שמא יבואו אחר כך, וכי עדים בצד אסתן ותאסר? [כלומר, עדים בצד צפון ותאסר? ביטוי הוא לומר שאין חוששים לכך].

ומקשינן: טעמא שהתירו רבי חנינא לישא את קרובותיו, משום דלא אתו עדים עדיין, הא אם אתו עדים שנשבית, מיתסרא.

והרי אמר אבוא דשמואל לעיל, שאין צריך שתנשא ממש אלא כיון שהתירוה לינשא אף על פי שלא נשאת הרי היא בהיתרה הראשון, וכאן הרי כבר התרנו את בנותיו של שמואל, ואם כן אפילו אם יבואו עדים עלינו להשארין בהיתרן?

ומשינן: אמר רב אשי: הא דדייקינן שאם

השתיים שבאו לפנינו הוי טהורות.

106. יש שלא גרסו במשנתנו את המילה "נשביתי", שהרי יש עדים שנשבתה, אך בתוספות כתב ליישב הגרסא — שחידשה משנתנו דאף על פי שאין האשה יודעת שיש עדים שנשבית ובהא מעצמה לבית הדין ואמרה נשבית, אינה נאמנת, שכיון שהדבר ידוע לנו אף בלא דבריה, אין בדבריה משום "הפה שאסר" הוא הפה שהתיר".

ויעויין בשו"ת הרא"ש (כלל סו' סעיף ח') שמבואר בדבריו דסגי אפילו אין עדים כשרים שנשבית רק עדים פסולים, מכל מקום לא אמרינן "הפה שאסר הוא הפה שהתיר".

104. אך אם לא יצא הקול, ודאי שאין לאוסרן משום חשש שמא יבואו עדים. תוספות.

והקשו הראשונים — לפי שהוא אמינא בגמרא, דחיישינן שמא יבואו עדים על שבייתן, למה לנו עדים, והלא ראינו את שבאיהן, ואנן סהדי שנשבו?

וכתב הרמב"ן — שראיית השבאים לא מועילה אלא מכאן ולהבא, אך לשעבר הרי הן בחזקת כשרות, ולכן צריך עדים על שעת השבייה.

105. ואכן יעויין בתוספות במסכת שבת (דף קנד' עמוד א') שלשמואל נשבו שלש בנות, ואחת מהן נטמאה, ונולד ממנה רב מרי בר רחל, אך

גמרא:

תנו רבנן בכרייתא:

אי דליכא עדים שנשבו, — על עצמה, להתירה לכהן, אמאי לא מהימנא? והלא — נשביתי וטהורה אני קאמרה, ונאמנת, משום שהפה שאסר — היינו האשה, שאמרה נשביתי — הוא הפה שהתיר — שהרי אמרה טהורה אני.

שתי נשים שנשבו, ובאה אחת מהן לבית הדין ואמרה — אני טמאה, שנבעלתי לשבאי, וחברתי טהורה, נאמנת לאסור את עצמה לכהן, ולהתיר את חברתה.

אלא פשיטא דהא דאינה נאמנת איירי רק היכא דאיכא עדים שנשבו, שאז אין כאן הפה שאסר הוא הפה שהתיר, שהרי ידוע לנו שנשבית על פי העדים. (108)

ואם אמרה — אני טהורה, וחברתי טמאה, אינה נאמנת, לא להתיר את עצמה לכהן, ולא לאסור את חברתה לכהן.

ומקשה הגמרא, אי איירי כשיש עדים שנשבו —

אמרה — אני וחברתי טמאה, נאמנת על עצמה, לאסור את עצמה לכהן, ואינה נאמנת על חברתה, להאסר על פיה לכהן.

אימא מציעתא של הכרייתא — אני וחברתי טמאה נאמנת על עצמה ואינה נאמנת על חברתה. ואי איירי דאיכא עדים שנשבו, אמאי לא מהימנא על חברתה לומר שנטמאה, והלא יש עדים שנשבית. (109)

ואם אמרה — אני וחברתי טהורה, נאמנת על חברתה להתירה לכהן, ואינה נאמנת על עצמה, להתירה להנשא לכהן.

ומבאר הגמרא את הכרייתא:

אלא פשיטא דהא דאינה נאמנת על חברתה לומר טמאה היא, איירי רק היכא דליכא עדים שנשבו, שאי אפשר לטמא את חברתה על פי עדותה בלבד.

אמר נר — "אני טהורה וחברתי טמאה אינה נאמנת. (107)" היכי דמי שאינה נאמנת לא להתיר את עצמה לכהן, ולא לאסור את חברתה?

אפילו אם היו עדים שנשבית, משום שבשבויה הקילו להתירה על פי עד אחד, אפילו עבד או אשה, כדארמון במתניתין.

וא"כ אפשר להעמיד משנתינו בגוונא שהיו עדים פסולים שנשבית, דאז אינה נאסרת אלא על פי דיבורה, ומכל מקום לא אמרינן "הפה שאסר", ואינה נאמנת להתיר את עצמה.

108. ואמנם, יהיה עלינו לבאר את הכרייתא שאמרה "אינה נאמנת" — רק לענין לטהר את עצמה, אבל במה שאמרה "חברתי טמאה" — נאמנת שהרי יש עדים שנשבית. רש"י.

107. זוהי הסיפא דרישא של הכרייתא, אבל הרישא דרישא של הכרייתא — "אני טמאה וחברתי טהורה, נאמנת" — לא נתבאר בגמרא, משום דפשיטא הוא שנאמנת לטמא את עצמה, בין שהיו עדים שנשבית, ובין שלא היו עדים שנשבית, כיון ד"שויה אנפשא חתיכא דאיסורא". וכמו כן פשוט שנאמנת לטהר את חברתה,

109. וכאן אי אפשר לומר ד"אינה נאמנת" קאי רק על עצמה, כמו שאמרנו בהערה הקודמת, שהרי נאמר בפירוש "ואינה נאמנת על חברתה".

נאמנת, מציעתא — איירי היכא דליכא עדים, ולכך אינה נאמנת לטמא את חברתה (110).

רב פפא אמר: כל הבריייתא כולה איירי היכא דאיכא עדים שנשבו, ואיכא עד אחד דקא אפיך ממה שאמרה.

וזוהו באור הבריייתא —

רישא דרישא — "אמרה אני טמאה וחברתי טהורה" — ואיירי כשבא ואמר לה עד אחד — את טהורה וחברתך טמאה.

איחי נאמנת במה שאמרה טמאה אני אף נגד העד, כיון דשויתא לנפשה התיכה דאיסורא.

ואף חברתה משתריא לכהן אפומא דידה, כיון שבשבויה הקלו להתירה אפילו על פי עבד או אשה, ואף על פי שיש עד אחד המכחישה, מכל מקום כיון שרק להתיר האמינו חכמים לעד אחד, הרי חשיבא עדותה כשני עדים, ואין דבריו של העד אחד המכחיש נחשבים במקום עדותה שנחשבת כשנים. (111)

ומקשה הגמרא, אי איירי כשאין עדים שנשבו —

אימא סיפא דבריייתא — "אני וחברתי טהורה, נאמנת על חברתה ואינה נאמנת על עצמה". ואי איירי דליכא עדים שנשבו, לטהר את עצמה אמאי לא מהימנא? שהרי אין ידוע לנו שנישבת אלא על פיה, והפה שאסר ואמר נשבתי, הוא הפה שהתיר ואמר טהורה אני.

אלא פשיטא דסיפא דבריייתא דאינה נאמנת לטהר את עצמה איירי דאיכא עדים שנשבו, שאז אינה נאמנת לטהר את עצמה משום "הפה שאסר", כיון שידוע לנו שנשבתה מפי העדים.

ומקשה הגמרא: רישא וסיפא דאיכא עדים, ואילו מציעתא דליכא עדים? והרי דוחק הוא להעמיד הבריייתא בתרי גווני.

אמר אביי: אין! עלינו לדחוק ולהעמיד את הבריייתא — דרישא וסיפא — איירי היכא דאיכא עדים שנשבו, ולכך על עצמה אינה

110. אבל רישא דרישא ד"אני טמאה וחברתי טהורה" לכאורה איכא לאוקמי אפילו כשאין עדים שנשבת, כמו שבארנו לעיל בהערה 103.

אך יעויין בתוספות שכתבו, דאף רישא דרישא עלינו להעמיד כשיש עדים, דאי איירי שאין עדים, א"כ היינו מציעתא — "אני וחברתי טמאה נאמנת על עצמה ואינה נאמנת על חברתה" שהרי ודאי כל החידוש במציעתא הוא ד"שויא אנפשא חתיכא דאיסורא", (דמה שאינה נאמנת על חברתה אינו חידוש דודאי שאין אוסרים אותה על פי עד אחד), וזהו ג"כ החידוש ברישא דרישא אי נימא דאיירי כשאין עדים שנשבת, ולכך ודאי צריך לומר דרישא דרישא

111. זו דעת רש"י והרמב"ם (פרק יח מהלכות איסורי ביאה הלכה כא). אך דעת הר"ן שאם מכחישים האשה והעד זה את זה, הוי כשני כיתי עדים הסותרים זה את זה, ואמרינן — "סלק עדותם ואוקמה בחזקת שבויה". ובסוגיין מדובר — שבתחילה אמרה האשה "חברתי טהורה" ועדיין לא היה שם עד המכחישה, ופסקנו הדין על פיה לטהר את חברתה, ואח"כ בא העד המכחיש, דאז אמרינן

אך יעויין בתוספות שכתבו, דאף רישא דרישא עלינו להעמיד כשיש עדים, דאי איירי שאין עדים, א"כ היינו מציעתא — "אני וחברתי טמאה נאמנת על עצמה ואינה נאמנת על חברתה" שהרי ודאי כל החידוש במציעתא הוא ד"שויא אנפשא חתיכא דאיסורא", (דמה שאינה נאמנת על חברתה אינו חידוש דודאי שאין אוסרים אותה על פי עד אחד), וזהו ג"כ החידוש ברישא דרישא אי נימא דאיירי כשאין עדים שנשבת, ולכך ודאי צריך לומר דרישא דרישא

א. דין שויה אנפשא חתיכא דאיסורא, וב. דין היתר האשה על פי עד אחד — היינו רישא, דמרישא דרישא שמעינן דין שויה אנפשא חתיכא דאיסורא, ומסיפא דרישא שמעינן דין היתר האשה על פי עד אחד (113).

ומתרצת הגמרא:

מזהו דתימא דבלא חידושא דרישא דסיפא הוי אמינא דהיכא שאמרה "אני וחברתי טמאה", באמת — הני תרווייהו טהורות נינהו, והאי דקאמרה הכי שנטמאו — "תמות נפשי עם פלשתים" היא דקא עבדה, ואם תחזור ותאמר טהורה אני, תהא נאמנת, למרות שקודם לכן שויה לנפשא חתיכא דאיסורא, כיון שנותנת אמתלא לדבריה, שכדי לטמא את חברתא אמרה כך. ולכך קא משמע לן מתניתין, שאפילו הכי אינה נאמנת אחר דשויה לנפשא חתיכא דאיסורא.

וממשיכה הגמרא לבאר את הברייתא לדעת רב פפא — סיפא דסיפא — שאמרה "אני וחברתי טהורה", ואיירי כשבא ואמר לה עד אחד את וחברתך טמאה.

איחי אינה נאמנת לטהר את עצמה — כיון דאיכא עדים שנשבית לאו כל כמינה לטהר את עצמה. אבל חברתה משתריא אפומא ידיה, דאמרה טהורה היא.

סיפא דרישא — "אני טהורה וחברתי טמאה" ואיירי כשבא ואמר לה עד אחד — את טמאה וחברתך טהורה.

איחי שאמרה טהורה אני — כיון דאיכא עדים שנשבית — לאו כל כמינה להתיר את עצמה, כיון שאין כאן "הפה שאסר", שהרי ידוע לנו שנשביתה על פי העדים.

אבל חברתה משתריא אפומא דעד אחד שאומר טהורה היא, וכמו שנתבאר לעיל שבשבויה הקלו להתירה על פי עד אחד ואפילו כשהאשה מכחישתו (112).

רישא דסיפא — "אני וחברתי טמאה" ואיירי כשבא ואמר לה עד אחד — את וחברתך טהורה.

איחי שאמרה טמאה אני שויתא לנפשא חתיכה דאיסורא, ונאמנת, אף על פי שיש עד המטהר אותה.

אבל חברתא משתריא אפומא דעד אחד שמטהר אותה, וכנתבאר לעיל.

ומקשינן בגמרא — הא רישא דסיפא תו למה לי?

והלא ב' הדינים שנלמדו ברישא סיפא —

שבויה.

113. ובתוספות הקשו דלכאורה אפשר ללמוד ג"כ את הדין שהאשה ניתרת ע"פ עד אחד מרישא דרישא, שהרי נאמנת לומר "חברתי טהורה".

ותרצו — דאין הכי נמי, אלא שנקטה הגמרא לשון "היינו רישא", ולא "היינו רישא דרישא"

— כיון שכבר נפסק הדין לטהר, אי אפשר לטמאה אלא על פי שנים.

112. ולדעת הר"ן שהוזכרה לעיל הערה 107, צריך לומר דאיירי שבא העד המטהר קודם שבאה האשה המטמאת, וכבר פסקנו הדין על פיו. דאי לאו הכי הוי כשתי כיתי עדים המכחישות זו את זו, ומוקמינן לה בחזקת

זקוק לעדות חברו, וכל שכן במשנתנו דיש לחוש לגומלין. וטעמו יבואר בגמרא.

אמר רבי אלעזר: אימתי אינו נאמן — במקום שיש עוררין — היינו שני עדים דאמרי דפסול לכהונה, אבל במקום שאין עוררין וגם אין לחוש לגומלין דאילו לתנא קמא נאמן אף בכהאי גוונא דיש חשש גומלין, — מעלין לכהונה על פי עד אחד.

רשב"ג אומר משום רבי שמעון בן הפנאי: מעלין לכהונה על פי עד אחד, ובגמרא יבואר מה איכא בין רשב"ג לרבי אלעזר ותנא קמא.

גמרא

הנה מריש פרקין השמיענו התנא בכמה משניות דין הפה שאסר:

א. (דף טו' ע"ב) "מודה רבי יהושע באומר לחברו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממנו שהוא נאמן שהפה שאסר הוא הפה שהתיר".

ב. (דף יח' ע"ב) "העדים שאמרו כתב ידינו

ומקשה הגמרא — הא סיפא דסיפא תו למה לי? והלא דין זה דילפינן בסיפא שנאמנת אשה לטהר את חברתה — היינו רישא דרישא שנאמנת לומר חברתי טהורה.

ומתריצין בגמרא: מהו דתימא דכי מהימנא לטהר את חברתה, היינו דוקא במקום דפסלה נפשה ואמרה "אני טמאה", אבל במקום דמכשרא נפשה ואמרה "אני וחברתי טהורה" אימא לא מהימנא, משום דחיישינן לגומלין, שמא רוצות כל אחת לטהר את חברתה, קא משמע לן סיפא דלא חיישינן.

מתניתין

וכן שני אנשים שבאו לעיר ידוע לנו יחוסם, זה אומר כהן אני ולאכול בתרומה, וזה אומר כהן אני, אינן נאמנין ליתן להם תרומה⁽¹¹⁴⁾. ובזמן שהן מעידין זה את זה, ואומרים כל אחד — "חברי כהן" — הרי אלו נאמנין, ומותר לתת להם תרומה, דמעלין לכהונה על פי עד אחד לענין אכילת תרומה. רבי יהודה אומר: אין מעלין לכהונה אפילו רק לאכילת תרומה על פי עד אחד, ואפילו היכא דליכא למיחש לגומלין, כגון שהעד הוא כהן מיוחס ואינו

כדבסמוך, גבי סיפא דסיפא, משום דאף מסיפא דרישא שמעינן לדין זה שהאשה ניתרת על פי עד אחד, ולכן לא חילקה בזה הגמרא, מה שאין כן לקמן בסמוך, דבעינן למילף שאף חברתה נאמנת להתירה, משום שבשבויה הקלו להאמין אפילו לאשה, דבר זה אי אפשר ללמוד אלא מרישא דרישא.

114. והרא"ש (במסכת גיטין דף נד' ע"ב סימן יב) הקשה — אמאי אינו נאמן לומר "כהן אני", והלא דבר זה הוא מילתא דעבידא לגלויי, ובמילתא דעבידא לגלויי לא משקרי אינשי?

אך יעויין בתוספות ישנים שכתבו, דמרישא דרישא ליכא למילף שאישה ניתרת על פי עד

דררא דממונא, היינו — הפסד ממון לאומר, ולכך ודאי שבעת שהתחיל לומר — "שדה זו של אביך היתה" — ודאי נתכוין לסיים דיבורו ולומר — "ולקחתיה ממנו", שהרי אינו רוצה להפסיד את עצמו. אבל עדים, היינו מתניתין ד"העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה, אבל אנוסים היינו, קטנים היינו, פסולי עדות היינו, — הרי אלו נאמנים" משום שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, אילולי מתניתין הוי אמינא דאינם נאמנים משום דליכא דררא דממונא, היינו הפסד ממון, ואימא לא נתכוונו לגמור דיבורם, וכשאמרו "כתב ידינו הוא זה" לא התכוונו לגמור ולומר — "אבל אנוסים היינו", ולכך אחרי שכבר נתקיים השטר, שוב אינם נאמנים לפוסלו⁽¹¹⁵⁾. ולזה קא משמע לן תנא דמתניתין דנאמנים.

ואי תנא רק מתניתין ד"העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה" הוי אמינא דדוקא התם הוא דנאמנים משום דלעלמא הם מעידים, ולכך ודאי שלא היו חוזרים ואומרים "אבל אנוסים היינו" אם לא שכוונתם הייתה להעיד כך כבר מתחילה, אבל איהו, היינו מתניתין ד"מודה רבי יהושע", דלנפשיה הוא מעיד, אימא לא נתכוין לומר "ולקחתיה ממנו" בתחילה, ורק לאחר שאמר "שדה זו של אביך הייתה" וראה שמפסיד לעצמו,

הוא זה אבל אנוסים היינו וכו' הרי אלו נאמנים".

ג. (דף כב' ע"א) "האשה שאמרה אשת איש הייתי וגרושה אני נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר".

ד. (שם) "אמרה נשבתי וטהורה אני נאמנת".

ה. (דף כג' ע"ב) "שתי נשים שנשבו זאת אומרת נשבתי וטהורה אני וכו' אינן נאמנות" משום דלית להו "הפה שאסר".

ו. (שם) "וכן שני אנשים וכו' אינם נאמנים", משום דלית להו "הפה שאסר".

ומקשה הגמרא — כל הני משניות, שהשמיענו התנא בהם דיני הפה שאסר, למנה לי?

ומתרצת הגמרא: צריכין!

משום דאי תנא רק מתניתין דריש פרקין — "מודה רבי יהושע באומר לחבירו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממנו שהוא נאמן שהפה שאסר הוא הפה שהתיר", הוי אמינא, דדוקא התם הוא דמהימן משום דאיכא

ד"דררא דממונא" פירושו — הפסד ממון. אך התוספות שפרשו בכל הש"ס דדררא דממונא" פירושו — שייכות לממון, פרשו בסוגיין את הגמרא באופן אחר: דאי תנא רק מתניתין ד"מודה רבי יהושע" הוי אמינא דדוקא התם דאיכא לאומר דררא דממונא, היינו שייכות לשדה שהוא המוחזק בה, נאמן, משום דהוי

ותירץ הרא"ש — כיון שיש כאן שבח ורווח כהונה לו ולזרעו לדורותיו אינו נאמן, דכל מה שהאימנו לעד פסול גבי איסורים היינו דוקא היכא דליכא רווח ממון, אך היכא דאיכא רווח ממון אין נאמן אלא עד כשר.

115. כך פירש רש"י, ואזיל לשיטתו בכל הש"ס